

Sebastian Bobowski

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

PÓLNOCNOKOREAŃSKI PROGRAM NUKLEARNY A REGIONALNY SYSTEM BEZPIECZEŃSTWA

1. Wstęp

Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna (KRL-D) pozostaje jednym z potencjalnych punktów zapalnych w regionie Azji i Pacyfiku. Autarkiczna polityka „samowystarczalności” w sferze zarówno politycznej, jak i gospodarczej, zaadaptowana w latach 50. poprzedniego wieku w dobie wojny koreańskiej, ugruntowała międzynarodową izolację kraju¹. Zakończenie zimnej wojny, kres świata dwubiegunowego, rozpad ZSRR, reformy rynkowe Państwa Środka zaowocowały zmianą strategii reżimu północnokoreańskiego. Jedno z najbardziej zmilitaryzowanych państw świata, dysponujące ponadmilionową armią, skoncentrowało energię i środki nie na ratowaniu upadającej gospodarki, przeciwdziałaniu szerzącej się nędzy czy wdrażaniu reform ustrojowych, lecz na dalszej rozbudowie potencjału zbrojnego. Ponadpięćdziesięcioletnia już historia północnokoreańskiego programu nuklearnego nie dostarczyła jak dotąd klarownych odpowiedzi co do rzeczywistych intencji Phenianu.

2. Zapaść gospodarcza

Ze względu na zamknięty charakter państwa brak jest dokładnych, obiektywnych danych makroekonomicznych, opierać się zatem należy na szacunkach Centralnej Agencji Wywiadowczej (CIA)². Degradację gospodarczą kraju w następ-

¹ W 1955 r. na plenum KC ówczesny przywódca Korei Północnej – Kim Ir Sen, ustanowił ideologię „Dzucze” stanowiącą rozwinięcie doktryny stalinizmu i leninizmu; pojęcie to oznaczało w dokładnym tłumaczeniu „gospodarza ciała”, sugerując, iż Koreańczycy są gospodarzami własnej rewolucji; w rzeczywistości stawali się niewolnikami „orwellowskiego” systemu (na podstawie: M. Burdelski, *Czynniki warunkujące proces podziału i zjednoczenia Korei*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004, s. 108).

² Central Intelligence Agency.

stwie wojny koreańskiej, trwającego pół roku stosowania polityki Kim Ir Sena wzorowanej na stalinowskiej oraz kolejnych lat rządów jego syna – Kim Dzong Ila potwierdza zestawienie danych makroekonomicznych dla obu Korei za rok 2008.

Tabela 1. Szacunkowe wskaźniki makroekonomiczne dla obu Korei według danych CIA za rok 2008

Wskaźnik	Korea Północna	Republika Korei
PKB w mld dol.	26,2	857,5
Wzrost PKB w %	-1,1	2,5
PKB <i>per capita</i>	1 800	26 000
Eksport w mld dol.	1,684 (2007)	419
Import w mld dol.	3,055 (2007)	435

Źródło: na podstawie: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/>.

Przywołane wyżej dane wskazują na głęboką zapaść gospodarki północnokoreańskiej, która jeszcze w latach 60. ubiegłego wieku odnotowywała blisko dwukrotnie wyższy wskaźnik PKB *per capita* niż południowy, demokratyczny sąsiad. W świetle szacunków CIA za rok 2008 PKB gospodarki południowokoreańskiej był ponadtrzydziestokrotnie wyższy od północnego sąsiada, PKB *per capita* – ponadczternastokrotnie, poziom obrotów zagranicznych natomiast – przeszło 180-krotnie. Pogłębiający się kryzys gospodarczy, przy całkowitej eliminacji własności prywatnej, mechanizmów rynkowych i izolacji od zagranicy, powodował stopniowy przyrost udziału wydatków militarnych w budżecie kraju³.

3. Geneza północnokoreańskiego programu nuklearnego

Jak już podkreślono, początki programu sięgają połowy lat 50. ubiegłego wieku, kiedy to zacieśniała się współpraca pomiędzy KRL-D a ZSRR w dziedzinie badań nad technologią nuklearną. Wspólne doświadczenia w radzieckim instytucie badawczym ukierunkowane były oficjalnie na bilateralną kooperację w zakresie pokojowego wykorzystania energii atomowej. Międzyrządowa umowa o współpracy w tym zakresie została podpisana w 1959 r., wówczas to zainicjowano szkolenia kadr północnokoreańskich⁴, prace geologiczne, budowę centrum badań nuklearnych. Radzieccy inżynierowie udzielali technicznego wsparcia podczas budowy centrum nuklearnego w Jongbjon⁵, zlokalizowanego 103 km od stolicy kraju. Pod koniec dekady lat 60. przyspieszono prace nad technologią nuklearną, otwarto nowe instytuty badawcze, laboratoria

³ Szacowanego przez Bank Korei z Seulu średniorocznie na 30-35%.

⁴ Współpracę w tym zakresie realizowano także z NRD oraz Chinami.

⁵ Ośrodek Badań Jądrowych w Jongbjon – jest to główny tego typu ośrodek badawczy w Korei Północnej; znajduje się w nim pierwszy w kraju eksperymentalny reaktor jądrowy typu Magnox, zakład produkujący paliwo, eksperymentalny reaktor 5 MW, wytwarzający energię cieplną i elektryczną, tymczasowy skład zużytego paliwa oraz zakład wytwarzający pluton.

zlokalizowane na terytorium KRL-D, stawiając sobie za cel rozwój sektora energii nuklearnej. W dekadzie lat 70. deklaracjom delegatów Piątego Kongresu Narodowej Partii Pracy co do potrzeby rozwoju potencjału nuklearnego na potrzeby produkcji energii elektrycznej przy braku surowców paliwowych oraz elektrowni wodnych i termoelektrycznych towarzyszyły obawy o przetrwanie reżimu. Prymat czynników natury politycznej doprowadził do stopniowej reorganizacji i przemieszczenia większości instytutów badawczych, w tym Instytutów Energii Nuklearnej oraz Radiologii do miejscowości zlokalizowanych w odległości 50 km od stolicy.

4. Program nuklearny w polityce Phenianu po zakończeniu zimnej wojny

Zmiana krajobrazu geopolitycznego, szczególnie upadek bloku wschodniego, determinowała rozwój zbrojeń nuklearnych jako instrumentu przetrwania reżimu północnokoreańskiego. W dekadzie lat 90. na sile przybierał konflikt na linii Phenian–Waszyngton, związany z budową dwóch wytwarzających pluton reaktorów nuklearnych w Jongbjon i Kaechon. Phenian złamał tym samym podpisany w 1985 r. Traktat o Nierozprzestrzenianiu Broni Nuklearnej (NPT)⁶, rodząc podejrzenia i oskarżenia o próby skonstruowania bomby atomowej. USA obiecały wówczas normalizację stosunków dyplomatycznych w zamian za podporządkowanie się przez północnokoreański reżim postanowieniom NPT. W dekadzie lat 90. doszło do niespodziewanej eskalacji napięcia (tab. 2).

5. Przesilenia w relacjach Phenianu z sąsiadami u progu nowego stulecia

Rok 2000 przyniósł słynne spotkanie dwóch Kimów – przywódcy Korei Północnej – Kim Dzong Ila, oraz przywódcy Republiki Korei – Kim De-Dzunga w Phenianie (13-15 czerwca) w ramach tzw. polityki słonecznej⁷ Seulu wobec północnego sąsiada. Wznowienie stosunków dyplomatycznych i otwarta współpraca gospodarcza nie przyniosły jednak spodziewanych zmian w optyce reżimu, potwierdzając jedynie umiar względem sąsiada ze strony Republiki Korei⁸. Jednym z obszarów negocjacji było zawieszenie przez Phenian programu nuklearnego jako narzędzia normalizacji stosunków z USA, jednakże kolejne rundy rokowań sześciostronnych⁹ nie przyniosły rezultatów¹⁰. Oficjalnym pretekstem do zerwania rozmów z „wielką piątką” były zarzuty USA związane z nielegalnym finansowaniem północnokoreańskiego programu nuklearnego, m.in. przez przemysł narkotyków, papierosów,

⁶ Nuclear Non – Proliferation Treaty.

⁷ „Sunshine policy”.

⁸ *Clouds on the horizon*, „Newsweek”, 8th May 2006.

⁹ Z udziałem USA, Chin, Republiki Korei, Rosji oraz Japonii.

¹⁰ *What a little sunshine can do*, „The Economist”, 3rd June 2006.

Tabela 2. Chronologia zdarzeń wokół północnokoreańskiego programu nuklearnego w dekadzie lat 90.

Data	Wydarzenie
1991	USA wycofują broń nuklearną z Republiki Korei
05.1992	Korea Północna wpuszcza po raz pierwszy obserwatorów Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej (IAEA) ^{a)} pod przewodnictwem Hansa Bliksa na teren reaktora w Jongbjon, inspekcja nie daje jednak jasnej odpowiedzi co do zaawansowania prac nad plutonem
03.1993	Phenian grozi wycofaniem się z NPT; po 89 dniach negocjacji z przedstawicielem amerykańskiej administracji, Robertem Galuccim, Phenian wycofuje się ze swojej decyzji
12.1993	Hans Blix z IAEA ogłasza, iż nie ma jakichkolwiek racjonalnych przesłanek, by sądzić, iż Phenian nie pracuje nad bronią nuklearną
12.10.1994	USA i Korea Północna podpisują w Genewie porozumienie odnośnie do zamrożenia programu produkcji plutonu w zamian za dostawy ropy, współpracę gospodarczą oraz budowę dwóch reaktorów na lekką wodę w miejscowości Sinpho w prowincji Hamgyong – Namdo ^{b)} ; arsenał nuklearny miał ulec demontażowi, paliwo jądrowe – wywozowi poza teren kraju ^{c)}
18.03.1996	Hans Blix ogłasza, iż Phenian nie wypełnia deklaracji odnośnie do zamrożenia produkcji plutonu, ostrzegając, iż IAEA nie ma w tej sytuacji możliwości kontroli poczynań reżimu
31.08.1998	Korea Północna testuje zmodyfikowaną rakietę Taepodong-1, która przelatuje nad terytorium Japonii – ta w odpowiedzi wycofuje się z dofinansowania projektu budowy reaktorów wodnych ^{d)}
17.09.1999	Prezydent USA Bill Clinton decyduje o nałożeniu sankcji ekonomicznych na Koreę Północną

^{a)} International Atomic Energy Agency.

^{b)} Inwestycję wycenianą na kwotę 5,2 mld dol. miało zrealizować konsorcjum KEDO utworzone przez USA, Republikę Korei oraz Japonię; z czasem do konsorcjum przystąpiło wiele państw oraz organizacji międzynarodowych, w tym Unia Europejska i Polska.

^{c)} Eskalacji napięcia zapobiegł wówczas eksprezydent USA Jimmy Carter, który naklonił stronę północnokoreańską do negocjacji i podpisania porozumienia genewskiego.

^{d)} W tym samym roku z finansowania budowy reaktorów wycofała się Republika Korei, dotknięta perturbacjami gospodarczymi azjatyckiego kryzysu finansowego (na podstawie: *Conventional Arms Control on the Korean Peninsula*, A working Group Report of the CSIS International Security Program, August 2002, s. 38-39, <http://www.nautilus.org/DPRKBriefingBook/conventionalweapons/CSISConventionalArmsControl.pdf>).

Źródło: W. Pincus, *N. Korean Nuclear Conflict Has Deep Roots*, "Washington Post", 15th October, 2006, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/10/14/AR2006101401068.html>; H.M. Kristensen, *The Withdrawal of U.S. Nuclear Weapons From South Korea*, Federation of American Scientists, 28th September, 2005, <http://www.nukestrat.com/korea/withdrawal.htm>; H.M. Kristensen, *A History of U.S. Nuclear Weapons in South Korea*, Federation of American Scientists, 28th September, 2005, <http://www.nukestrat.com/korea/koreahistory.htm>; *North Korea: No bygonies at Yongbyon*, http://www.thebulletin.org/article.php?art_ofn=ja03alvarez; K.H. Bacon, *DefenseLINK News: DoD News Briefing Tuesday*, 8th September, 1998, http://www.fas.org/spp/guide/dprk/t09081998_t9809asd.html; *North Korea Space Programs*, <http://www.fas.org/spp/guide/dprk/CNS - The 31 August 1998 North Korean Satellite Launch: Factsheet>, http://cns.miis.edu/north_korea/index.htm.

falszowanie i pranie brudnych pieniędzy, handel bronią i żywym towarem¹¹. Z inicjatywy USA poddano kontroli kilka banków azjatyckich podejrzanych o współpracę z reżimem¹², nałożono sankcje prawne na osiem północnokoreańskich firm oskarżanych o handel bronią. Polityka administracji George'a Busha względem północnokoreańskiego reżimu u progu XXI wieku zaowocowała zaliczeniem Phenianu, oprócz Iranu i Iraku, do „osi zła”, potencjalnego zagrożenia dla bezpieczeństwa globalnego. Więcej szczegółów zawarto w tab. 3.

Tabela 3. Chronologia zdarzeń wokół północnokoreańskiego programu nuklearnego w pierwszej dekadzie XXI wieku

Data	Wydarzenie
1	2
29.01.2002	George Bush zalicza Koreę Północną do „osi zła”
17.09.2002	Pierwsza w historii wizyta japońskiego premiera w Phenianie jako wyraz poparcia dla „polityki słonecznej”
20.10.2002	Phenian broni swojego prawa do rozwoju technologii nuklearnej, oferując wstrzymanie programu w zamian za pomoc gospodarczą oraz pakt o nieagresji z USA
22.12.2002	Phenian usuwa urzędników monitorujące IAEA z Jongbjon
10.01.2003	Phenian zapowiada wycofanie się z NPT
4.02.2003	Waszyngton rozważa rozmieszczenie dodatkowych sił na Pacyfiku na wypadek agresji Phenianu
9.04.2003	Rada Bezpieczeństwa ONZ wyraża obawy w związku z programem nuklearnym, nie przekonuje Phenianu do przestrzegania NPT
27-29.08.2003	Rozmowy sześciostronne w sprawie programu nuklearnego
30.10.2003	W zamian za zamrożenie programu nuklearnego Phenian oczekuje gwarancji bezpieczeństwa od USA
21.11.2003	KEDO wstrzymuje projekt inwestycyjny w Korei Północnej
25.02.2004	Druga runda rozmów sześciostronnych w Pekinie; bez przełomu
23.06.2004	Trzecia runda rozmów sześciostronnych; USA oferują dostawy ropy w zamian za zamrożenie programu nuklearnego
10.02.2005	Korea Północna zawieszają „na czas nieokreślony” udział w rozmowach wielostronnych, oskarżając USA o izolację i wrogość
1.05.2005	Phenian wystrzeliwuje rakietę krótkiego zasięgu nad Morzem Japońskim w trakcie spotkania sygnatariuszy NPT
25.07-7.08.2005	Czwarta runda rozmów sześciostronnych w Pekinie zakończona impasem
4-5.07.2006	Phenian testuje siedem rakiet dalekiego zasięgu typu Taepodong-2 pomimo ostrzeżeń społeczności międzynarodowej
6.10.2006	Rada Bezpieczeństwa ONZ deklaruje brak jakichkolwiek posunięć mogących zwiększyć napięcie
9.10.2006	Phenian ogłasza przeprowadzenie pierwszej próby nuklearnej; fakt ten potwierdzają agencje południowokoreańskie

¹¹ S. Bobowski, *Instytucjonalizacja stosunków międzynarodowych w regionie Azji i Pacyfiku*, [w:] *Azja i Pacyfik. Obrzą gospodarczy regionu*, B. Drelich-Skulska (red.), AE, Wrocław 2007, s. 219.

¹² Przyklasnęły temu nawet Chiny, chcąc odwrócić uwagę od własnych koneksji z reżimem, a także polityki wobec Tajwanu i łamania praw człowieka; nakłonienie Phenianu do powrotu do negocjacji, nawet kosztem pewnych sankcji ekonomicznych i gróźb, daje Pekinowi szansę na powstrzymanie wzrostu wydatków na obronność sąsiadów, zwłaszcza Indii.

Tabela 3, cd.

1	2
14.10.2006	Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjmuje rezolucję 1718 nakładającą sankcje ekonomiczne na Phenian, przy braku poparcia Chin i Rosji
18-22.09.2006	druga faza piątej rundy rozmów sześciostronnych zakończona przyjęciem deklaracji z 19 września
13.02.2007	Piąta runda rozmów sześciostronnych uwieńczona porozumieniem odnośnie do zamknięcia reaktora w Jongbjon w zamian za dostawy ropy i normalizację stosunków z USA
17.07.2007	Inspektorzy IAEA potwierdzają zamknięcie reaktora w Jongbjon
11-13.09.2007	Inspekcja amerykańsko-chińsko-rosyjska w Jongbjon potwierdza wypełnienie zobowiązań przez stronę północnokoreańską
10.05.2008	Phenian przekazuje obszerną dokumentację dotyczącą arsenału nuklearnego
25.06.2008	Phenian deklaruje zakończenie programu nuklearnego
27.06.2008	Publiczne zniszczenie chłodni kominowej przy głównym kompleksie nuklearnym w kraju
12.10.2008	Waszyngton zgadza się usunąć Koreę Północną z listy krajów wspierających terroryzm w zamian za zgodę na dodatkowe inspekcje poza Jongbjon
13.10.2008	Phenian zezwala na inspekcje IAEA
11.12.2008	Phenian nie zgadza się na amerykański system weryfikacji wykonania zobowiązań w zakresie zakończenia jakiegokolwiek działalności w dziedzinie technologii nuklearnej
02.2009	Phenian ogłasza zamiar wystrzelenia rakiety w celu umieszczenia na orbicie okołozemskiej satelity telekomunikacyjnego
19.03.2009	Japonia grozi uruchomieniem tarczy antyrakietowej i wykorzystaniem rakiet typu PAC-3 w odpowiedzi na próby rakietowe Phenianu

Źródło: http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/n_korea/pmv0209/press.html; *Statement of the DPRK government on withdrawal from NPT*, „Pyongyang”, 10th January 2003, http://www.nautilus.org/DPRKBriefingBook/agreements/CanKor_VTK_2003_01_10_dprk_statement_on_withdrawal_from_npt.pdf; *N. Korea Launches 7th Missile: Japan*, 5th July 2006, <http://www.abc.net.au/news/newsitems/200607/s1679764.htm>; *DPR Korea: Security Council Says Nuclear Test Is Threat to Peace, Warns of Action*, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=20159&Cr=DPRK&Cr1=>; <http://earthquake.usgs.gov/eqcenter/recenteqswww/Quakes/ustqab.php>; *Raw Data: Full Text of U.N. Resolution on North Korea*, 13th October 2006, <http://www.foxnews.com/story/0,2933,220637,00.html>; http://en.wikipedia.org/wiki/Six-party_talks#2nd_phase_2818_Dec_E2.80.93_22_Dec_2006.29; B. Herman, *U.S. officials tour NKorean nuclear site*, „Washington Post”, 12th September 2007, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/09/12/AR2007091200198.html>; *U.S. Diplomat Returns From North Korea With Boxes of Nuclear Records*, 10th May 2008, <http://www.foxnews.com/story/0,2933,354850,00.html>; *Landmark N Korea Nuclear Declaration Expected Thursday*, 23th June 2008, http://afp.google.com/article/ALeqM5jfyJtAIftAJNCmYsuRnEhUs0_vjQ; K. Achin, *North Korea Publicly Destroys Nuclear Plant Tower*, 27th June 2008, <http://www.voanews.com/english/archive/2008-06/2008-06-27voa5.cfm?CFID=143190254&CFTOKEN=65871245&jsessionid=88306cace891206e04d37820354c56146071>; <http://terrorism.about.com/od/usforeignpolicy/a/NorthKorea.htm>; S.L. Myers, *In Setback for Bush, Korea Nuclear Talks Collapse*, 11th December 2008, http://www.nytimes.com/2008/12/12/world/asia/12korea.html?_r=1; http://wiadomosci.onet.pl/1936994,12,wojna_rakietowa_japonii_i_korei_pln,item.html.

Przywołane wyżej zdarzenia związane z północnokoreańskim programem nuklearnym oddają jedynie w części skalę zawirowań i napięć, jakich doświadczył region Azji i Pacyfiku, a w ślad za tym świat, w ostatnich dwóch dekadach. Polityka zwodzenia i szantażu, której oręż stanowi program nuklearny reżimu północno-

koreańskiego, budzi rozgoryczenie, ale i niepokój społeczności międzynarodowej¹³. Przełomy, do których zaliczyć należy porozumienie genewskie z 1994 r., szczyt pheniański z 2000 r. czy symboliczny akt wysadzenia chłodni kominowej w połowie 2008 r., nie przełożyły się w dłuższej perspektywie na jakościową zmianę optyki reżimu. Wręcz przeciwnie, dokonywała i dokonuje się ewolucja polityki amerykańskiej, południowokoreańskiej czy japońskiej względem niezłomnego przywódcy Korei Północnej, wydatkowane są doraźnie ogromne kwoty na pomoc ekonomiczną i humanitarną przy braku choćby minimalnej redukcji zagrożenia, jakie stanowi dla bezpieczeństwa regionu i świata reżim Kim Dzong Ila¹⁴.

6. Podsumowanie

Wydaje się, iż w obecnej sytuacji racjonalnym wyjściem dla nowej amerykańskiej administracji będzie wycofanie się z retoryki administracji Busha, skierowanie do Phenianu pakietu zachęt ekonomicznych oraz propozycji normalizacji stosunków wzajemnych. Trudno bowiem uznać za realny atak z użyciem broni nuklearnej ze strony Korei Północnej przy tak miażdżącej przewadze sił amerykańskich na Pacyfiku. Istnieje przy tym ryzyko, iż złagodzenie stanowiska amerykańskiego w ramach tzw. polityki „kupowania wroga” stymulować będzie kolejne prowokacje ze strony Phenianu.

Kolejne rundy rozmów sześciostronnych powinny zostać ukierunkowane na ograniczenie potencjału nuklearnego Phenianu do 4-5 wyprodukowanych już głowic oraz demontaż reaktora w Jongbjon dla uniemożliwienia produkcji plutonu. Wymagać to będzie dostawy kolejnych 200 000 ton paliwa, a także ukończenia budowy dwóch reaktorów wodnych obiecanych jeszcze za kadencji Billa Clintona. Zgoda Phenianu na inspekcje cywilnych instalacji nuklearnych warunkowana będzie jednoczesnymi inspekcjami amerykańskich baz wojskowych w Republice Korei¹⁵. Przypuszcza się ponadto, iż obserwowane ostatnio zaostrzenie retoryki ze strony reżimu związane jest z pogarszającym się stanem zdrowia Kim Dzong Ila, przekazaniem w konsekwencji części uprawnień decyzyjnych dalekiej od pragmatyzmu Komisji Obrony Narodowej. Działania Waszyngtonu na rzecz normalizacji kontaktów gospodarczych i dyplomatycznych sprzyjać mogą środowiskom umiarkowanym skupionym wokół przywódcy północnokoreańskiego. Jak tłumaczą eksperci, w takim samym stopniu, w jakim Stany Zjednoczone unormowały relacje z krajami dysponującymi bronią nuklearną, tj. Chinami czy Rosją, mogą porozumieć się z Phenianem. Jednakże w przypadku, gdyby faktem okazały się podejrzenia co do rozwoju północnokoreańskiej technologii miniaturyzacji głowic na potrzeby

¹³ *A frustrating game of carrots and sticks*, „The Economist”, 11th February 2006.

¹⁴ *Managing chaos*, „The Economist”, 19th February 2005.

¹⁵ Na podstawie: S.S. Harrison, *Living With A Nuclear North Korea*, 17th February 2009, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/02/16/AR2009021601101.html>.

produkcji rakiet dalekiego zasięgu, zasadne byłoby zainicjowanie przez administrację Baracka Obamy postulowanych już za kadencji Billa Clintona negocjacji w sprawie ograniczenia arsenału raketowego. O ile jednak modyfikacja strategii amerykańskiej względem Phenianu przy wsparciu Republiki Korei, Japonii, Chin oraz Rosji skutkować może poprawą pozycji USA w regionie Azji i Pacyfiku i w świecie, o tyle długofalowa taktyka reżimu pozostaje wielką niewiadomą. Doświadczenia irackie wskazują, iż obalenie funkcjonującego, nawet najbardziej bezwzględного i niehumanitarnego, systemu władzy nie rozwiązuje wielu problemów politycznych, gospodarczych i społecznych, stanowiących potencjalne czynniki zagrożenia dla bezpieczeństwa na danym obszarze.

Literatura

- A frustrating game of carrots and sticks*, „The Economist”, 11th February 2006.
- Achin K., *North Korea Publicly Destroys Nuclear Plant Tower*, 27th June 2008, <http://www.voanews.com/english/archive/200806/20080627voa5.cfm?CFID=143190254&CFTOKEN=65871245&jsessionid=88306cace891206e04d37820354c56146071>.
- Bacon K.H., *DefenseLINK News: DoD News Briefing Tuesday*, 8th September 1998, http://www.fas.org/spp/guide/dprk/t09081998_t9809asd.html.
- Bobowski S., *Instytucjonalizacja stosunków międzynarodowych w regionie Azji i Pacyfiku*, [w:] *Azja i Pacyfik. Obraz gospodarczy regionu*, B. Drelich-Skulska (red.), AE, Wrocław 2007.
- Burdelski M., *Czynniki warunkujące proces podziału i zjednoczenia Korei*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004
- Clouds on the horizon*, „Newsweek”, 8th May 2006.
- CNS – The 31 August 1998 North Korean Satellite Launch: Factsheet*, http://cns.miiis.edu/north_korea/index.htm.
- Conventional Arms Control on the Korean Peninsula*, A working Group Report of the CSIS International Security Program, August 2002, s. 38-39, <http://www.nautilus.org/DPRKBriefingBook/conventionalweapons/CSISConventionalArmsControl.pdf>.
- DPR Korea: Security Council Says Nuclear Test Is Threat to Peace, Warns of Action*, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=20159&Cr=DPRK&Cr1=> <http://earthquake.usgs.gov/eqcenter/recenteqswww/Quakes/ustqab.php>.
- Harrison S.S., *Living With A Nuclear North Korea*, 17th February 2009, <http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2009/02/16/AR2009021601101.html>.
- Herman B., *U.S. officials tour NKorean nuclear site*, „Washington Post”, 12th September 2007, http://en.wikipedia.org/wiki/Sixparty_talks#2nd_phase_.2818_Dec_.E2.80.93_22_Dec_2006.29, <http://terrorism.about.com/od/usforeignpolicy/a/NorthKorea.htm>, http://wiadomosci.onet.pl/1936994,12,wojna_raketowa_japonii_i_korei_pln,item.html, http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/n_korea/pmv0209/press.html, http://www.nautilus.org/DPRKBriefingBook/agreements/CanKor_VTK_2003_01_10_dprk_statement_on_withdrawal_from_npt.pdf, <http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2006/10/14/AR2006101401068.html>, <http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2007/09/12/AR2007091200198.html>, <http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/>.

- Kristensen H.M., *A History of U.S. Nuclear Weapons in South Korea*, Federation of American Scientists, 28th September 2005, <http://www.nukestrat.com/korea/koreahistory.htm>.
- Kristensen H.M., *The Withdrawal of U.S. Nuclear Weapons From South Korea*, Federation of American Scientists, 28th September 2005, <http://www.nukestrat.com/korea/withdrawal.htm>.
- Landmark N Korea Nuclear Declaration Expected Thursday*, 23rd June 2008, http://afp.google.com/article/ALeqM5jfyJtAhtAJNCmYsuRnEhUs0_vjQ
- Managing chaos*, „The Economist”, 19th February 2005.
- Myers S.L., *In Setback for Bush, Korea Nuclear Talks Collapse*, 11th December 2008, http://www.nytimes.com/2008/12/12/world/asia/12korea.html?_r=1.
- N. Korea Launches 7th Missile: Japan*, 5th July 2006, <http://www.abc.net.au/news/newsitems/200607/s1679764.htm>.
- North Korea Space Programs*, <http://www.fas.org/spp/guide/dprk/>.
- North Korea: No bygones at Yongbyon*, http://www.thebulletin.org/article.php?art_ofn=ja03alvarez.
- Pincus W., *N. Korean Nuclear Conflict Has Deep Roots*, „Washington Post” 15th October 2006, *Raw Data: Full Text of U.N. Resolution on North Korea*, 13th October 2006, <http://www.foxnews.com/story/0,2933,220637,00.html>.
- Statement of the DPRK government on withdrawal from NPT, „Pyongyang”, 10th January 2003, *U.S. Diplomat Returns From North Korea With Boxes of Nuclear Records*, 10th May 2008, <http://www.foxnews.com/story/0,2933,354850,00.html>.
- What a little sunshine can do*, „The Economist”, 3rd June 2006.

NORTH KOREA NUCLEAR PROGRAMME AND REGIONAL SECURITY SYSTEM

Summary

Pyongyang's nuclear ambitions started to be something more than national ability to fulfill energy needs. Over 50 years of incidents, provocations, missile tests and declarations became a component of regime's survival policy. Number of rounds of six-party talks, involving North Korea, Japan, South Korea, China, Russia and the United States are concentrated on submitting nuclear programmes and disabling nuclear facility of Pyongyang. Economic incentives and normalization of relations with the USA might be a much more effective tool than Bush's hostile policies with implicit goal of "regime change" and naming North Korea as a part of an "axis of evil".